

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Pastorace v armádě pohledem vojenských kaplanů

Bakalářská práce

Autor:	Jan Talácko
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Náboženská výchova
Vedoucí práce:	Bouma David ThLic. Th.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Jan Talácko

Studium: P16K0236

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Název bakalářské práce: **Pastorace v armádě pohledem vojenských kaplanů**

Název bakalářské práce AJ: Pastoration in army from chaplain's point of view

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

- historie kaplanů v AČR - nástin práce a postavení kaplana v AČR, jeho nezbytnost v AČR -
polostrukturované rozhovory s kaplany AČR - dotazníky pro vojáky AČR - interpretace a následné
vyhodnocení výsledků

HENDL, Jan, Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a
rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016 KŘIVOHLAVÝ, Jaro, Pastorální Péče, Praha: Oliva, 2000
OPATRŇ, Aleš, Pastorace postmoderní společnosti, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství,
2001 SALAJKA, Milan, Teologie a praxe církve - Praktická teologie křesťanského západu -
Ekumenismus, UK, Praha: nakladatelství Karolinum, 2000

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Oponent: doc. Mgr. Jan Hojda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.10.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 3. 2019

.....

podpis

Anotace

TALÁCKO, Jan. (*Pastorace v armádě pohledem vojenských kaplanů*). Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. (počet str. 43) Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá pastorační činností aktivně sloužících vojenských kaplanů. Teoretická část této práce se věnuje historickému vývoji vojenské služby a dále přiblížení legislativního rámce v současné duchovní službě. Klíčový je pro tuto práci kvalitativní výzkum. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů byl zjišťován osobní názor kaplanů na samotnou pastorační činnost. Rozhovory byly analyzovány pomocí interpretační fenomenologické analýzy. Výstupem této práce mělo být zjištění, zda samotní kaplani svoji službu vidí jako opodstatněnou a důležitou složku v Armádě České republiky.

Klíčová slova: duchovní služba, Armáda České republiky, pastorace, kaplani.

Annotation

TALÁCKO, Jan. (*Pastoration in army from chaplain's point of view*). Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2019. (pages 43) Bachelor Degree Thesis.

The thesis deals with pastoral activities of actively serving military chaplains. The theoretical section of the thesis deals with the historical development of the military service and description of the legislative framework in the present spiritual service. Qualitative research is key to this work. Chaplains' personal views on the pastoral activity itself have been obtained through semi-structured interviews. The interviews are analysed using an interpretative phenomenological analysis. The aim of the thesis is to find out whether the chaplains themselves see their service as a well-founded and important part of the Army of the Czech Republic.

Key words: spiritual service, Army of the Czech Republic, pastoral care, chaplains.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat všem pěti kaplanům, díky kterým jsem mohl uskutečnit rozhovory pro tuto bakalářskou práci. Dále bych chtěl také poděkovat svému vedoucímu práce ThLic. Davidu Boumovi ThD.

Obsah

1	ÚVOD	9
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	Pastorace v armádě	10
2.1.1	Vymezení pojmu pastorace v armádě	10
2.2	Historie pastorace	11
2.2.1	Období před první světovou válkou	11
2.2.2	Období první světové války	15
2.2.3	Období vývoje čs. armády	18
2.2.4	Duchovní služba v letech 1918- 1939	19
2.2.5	Duchovní služba za druhé světové války	20
2.2.6	Církev v Československu v období 1945-1989	22
2.3	Duchovní služba v AČR	24
2.3.1	Vývoj duchovní služby v AČR	25
2.3.2	Dohoda a vymezení duchovní služby	26
2.3.3	Pracovní náplň vojenských kaplanů	26
2.3.4	Ustanovování vojenských duchovních	27
2.4	Současné církve v AČR	28
3	EMPIRICKÁ ČÁST	30
3.1	Pojem kvalitativní výzkum	30
3.2	Postup analýzy	31
3.3	Samotný výzkum	32
3.3.1	Profily respondentů	32
3.3.2	Výzkumné otázky	33

3.3.3	Analýza rozhovorů.....	34
3.3.4	Rozbor výzkumných otázek	35
4	ZÁVĚR.....	38
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
6	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	43

1 ÚVOD

Duchovní služba u vojsk je služba s bohatou historií. Naše země minulý rok (2018) oslavila stoleté výročí svého vzniku. Členové duchovní služby tvořili důležitou součást její historie, která není dle mého názoru široké veřejnosti příliš známa. Během těchto let vznikání našeho státu právě členové armádní duchovní služby prokázali mnoho hrdinských činů, a to především v době první a druhé světové války, kdy vojenští kaplani nasazovali své životy, aby mohli být oporou a útěchou vojáků. Kaplani tvořili součást vojenských legií a i v pozdější historii, v době odmlčení, kdy naši zem trýznila ideologie komunismu, při které tato služba na 50 let oficiálně zanikla, tu zůstala a po této dlouhé době její neexistence našla opět sílu a velmi rychle došlo k její obnově. V dnešní době s nadšením můžeme tvrdit, že po nelehkých časech jsou kaplani neodmyslitelnou složkou naší Armády České republiky (AČR).

Pro zvolení tohoto tématu jsem se rozhodl vzhledem k mým vlastním zkušenostem ze služby v AČR. Jsem její součástí více jak deset let a právě poznání mého kolegy a kamaráda, jenž je kaplanem, mi v tomto rozhodnutí pomohlo.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, proč a zda je nutná interní pastorec kaplany v armádě a zda by tuto činnost nemohla vykonávat například církve v civilním prostředí či prostřednictvím docházení kněží, jáhnů. Práce se také pokusí objasnit pastorec kaplanů z jejich úhlu pohledu, ukázat nelehké situace, jež musí řešit v rámci svého povolání, popřípadě také postihnout rozdíly v pastorační činnosti v tomto prostředí od civilního světa. I přestože nemalá skupina z řad studentů vysokých škol v poslední době věnuje duchovním v armádě čím dál více pozornosti, pokusil jsem se o nový pohled na danou problematiku, díky němuž můžeme lépe porozumět jejich činnosti.

Tato práce je členěna na teoretickou a empirickou část. V teoretické části je nejprve přiblížen samotný pojem pastorec. Dále je zde nastíněno historické pozadí vývoje duchovní služby až po současnost. V historii jsem nemohl opomenout osobnost generála Msgre. M. Kubáně, kterému je věnován poměrně velký úsek teoretické části práce, jelikož právě on je považován za prvního novodobého duchovního vůbec.

Empirická část je tvořena popisem vybrané metody, která byla vybrána ke zpracování polostrukturovaných rozhovorů s kaplany. Konkrétně se jedná o kvalitativní výzkum. Rozhovory byly realizovány s pěti kaplany, kteří jsou v aktivní službě AČR.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pastorace v armádě

Žijeme ve světě, ve kterém se válčí a válčilo, kam dějiny lidstva sahají. Mohli bychom říci, že války se staly součástí našeho života. Naše dějiny nás dost často zahanbují. Lidé vedli a vedou války proti bližnímu svému.¹ Církev to vysvětluje tím, že lidstvo je poraněno prvotním hříchem. V dokumentu *Gaudium et spes* se píše, že mír se musí neustále budovat, přičemž vlastní uskutečňování míru vyžaduje ovládnutí vášní.² Aby války nevznikaly, je nutné, aby se všichni občané a vládní představitelé neustále zasazovali o mír a vážení si lidské důstojnosti.³ Když se lidé spojí v lásce a budou přemáhat hřích i násilí, dočkáme se možná toho, co již v 8. století před Kristem napsal Izajáš: „*I překují své meče na radlice, svá kopí navinařské nože. Pronárod nepozdvihne meč proti pronárodu, nebudou se již cvičit v boji.*“⁴

S jistotou zatím můžeme říci, že dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat nikdo s tak vlivnými prostředky, aby mohl válce zamezit, nebude se moci odepřít vládám právo na spravedlivou obranu.⁵

2.1.1 Vymezení pojmu pastorace v armádě

Pojem pastorace u nás nedisponuje přesným terminologickým ohraničením. Většinou se pastorační chápe to, co vykonává kněz obvykle mimo práce hospodářské a technické. Kodex kanonického práva hovoří na jedné straně o faráři a biskupovi jako o pastýřích ve vlastním slova smyslu, na druhé straně jak kodex, tak i dokument *Christifideles laici* mluví o podílu laiků na pastorační činnosti.

Úlohy dnešní církve spočívají především v úkolech církve jednak uvnitř, tedy sama v sobě, a jednak dále vůči okolnímu světu⁶. V současné době tyto úkoly církve vyjadřuje

¹Srov. PAPEŽ, František. Uchovat jednotu věřících je jedna z nejtěžších věcí. Dostupné na: <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/uchovat-jednotu-vericich-je-jedna-z-nejtezsich-veci-papez-frantisek>.

²Srov. CS 78/GS78- konstituce pastorační o církvi v dnešním světě. *Gaudium et spes*. Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: ZVON 1995.

³Srov. *Katechismus katolické církve*, 2308. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, ISBN 80-7192-473-3, s. 564.

⁴Iz 2,4

⁵Srov. CS 79/GS 79- konstituce pastorační o církvi v dnešním světě. *Gaudium et spes*. Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: ZVON 1995.

⁶Srov. OPATRŇ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, Bibliothecatheologica, ISBN 978-80-7465-116-8, s. 15.

pastorální teologie hlavně touto čtveřicí: hlásání, služba potřebným, bohoslužba a péče o společenství. Můžeme tedy říci, že pastorační péči chápeme tyto čtyři zmíněné složky, ovšem vždy v různém poměru se zacílením, které charakterizujeme takto: „*Pastorační péči v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho hledání, obtížích, utrpení či umírání a pomáháme mu k lidsky důstojnému zvládnutí jeho životní situace včetně smrti, a to na jemu dostupné úrovni víry s perspektivou jejího možného rozvoje.*“⁷

Občas jsou v pastorační situaci, které jsou naprosto odlišné od klasického farního prostředí. Myslím si, že se armádní prostředí dá nazývat méně obvyklým prostředím. Jedním z důvodů jsou například místa, kde se pastorační činnost v armádě může odehrávat, a dále také to, že v tomto prostředí není zdaleka každý křesťan.⁸ Vždy samozřejmě záleží na kvalitách kněze, který se snaží pomocí svých schopností pastarovat. Vojenské prostředí je tak specifické, že se v rozhovorech všichni kaplani shodují na nutnosti být naprostou součástí armádního uskupení, aby byla jejich pastorační pomoc nějakým způsobem účinná. Kapitán M. M. Švancara, vojenský duchovní v Čáslavi říká: „*Kaplani se snaží pečovat o vojáky klientským způsobem, tedy nečekají, že za nimi vojáci budou chodit na určené místo.*“ Doplnuje, že tady nejde o klasickou duchovní službu, na jakou jsou lidé zvyklí, a právě proto se nazývá kaplanstvím.⁹

2.2 Historie pastorage

2.2.1 Období před první světovou válkou

Setkávání se s duchovní službou v armádách není ve svém základu nic nového. Duchovní byli přítomni v armádách, kam až nám v podstatě písemnosti sahají. Jejich tehdejší povinnosti nebyly samozřejmě zcela stejné, což souviselo s vývojem jejich kultury a náboženství.

V Bibli ve Starém zákoně nalezneme místa, kde se píše o účasti duchovních, kteří byli součástí armád ve válkách. Například v knize Deuteronomium nacházíme pasáž, ve které

⁷OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, Bibliothecatheologica, ISBN 978-80-7465-116-8, s. 16.

⁸Srov. OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorage zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, Bibliothecatheologica, ISBN 978-80-7465-116-8, s. 17.

⁹ŠVANCARA, Marek Maxim. Kaplani v armádě ČR. *Hlas pravoslavi*, 2016, roč. 71, č. 6, s. 12.

kněz posiluje k boji: „*Než podstoupíte boj, přistoupí kněz a promluví k lidu. Řekne jim: „Slyš Izraeli! Dnes podstupujete boj proti svým nepřátelům. Neklesejte na mysli, nebojte se, nebudte ustrašení, nemějte z nich hrůzu. Vždyť Hospodin, váš Bůh, jde s vámi, aby za vás bojoval a zachránil vás.“*¹⁰ Hned v další následující knize Starého zákona s názvem Jozue zase stojí: „*Ozbrojenci šli před kněžími troubícími na polnice a shromážděný zástup šel za schránou, šli a trúbili na polnice.*“¹¹

Podle historických údajů, které nám jsou předkládány historiky, můžeme tvrdit, že pro křesťanství a jeho další vývoj jsou zásadní roky 312–313 a že je toto datum důležité i pro křesťanské duchovní. Dne 28. října roku 312 se uskutečnila bitva u Milvijského mostu před Římem. V této bitvě zvítězil Konstantin nad svým o dost silnějším protivníkem Maxentiem. Večer před tím ze strachu, jak bitva dopadne, měl Konstantin vidění, v němž spatřil na obloze kříž s nápisem: „V tom zvítězíš“. Když pak Konstantinovy oddíly zvítězily, viděl v úspěchu důkaz nadřazenosti křesťanského náboženství. V podstatě od této doby můžeme v právním slova smyslu křesťanství nazývat absolutně svobodným.¹²

Působnost křesťanských duchovních byla hlavně ve středověku. Jenom od 11. a 13. století se odehrálo šest křížových výprav. Zároveň na tyto křížové výpravy navazovaly i rytířské řády, jež vznikaly z hluboké náboženské dynamiky. Tato křížácká hnutí nejvíce zapůsobila na západní zbožnost. Křížáci se z výprav vraceli a brali na sebe kříž kvůli Kristu. Útrapy, které snášeli na nebezpečných výpravách, kde prožívali chudý život Vykupitele nesoucího kříž, poté uplatňovali i doma s myšlenkou následování Krista v chudobě kajícího.¹³

Jedním takovým příkladem té doby může být i hrabě z Kentu, biskup z Bayex jménem Odo. Ten v roce 1060 se svým bratrem, vévodou z Normandie, napadl Anglii. Kvůli svému postavení biskupa nemohl Odo nosit meč, proto používal svou hůl (také se uvádí palcát). Odo zemřel na jedné z křížových výprav při cestě za osvobozením Božího hrobu.

Patronem vojenských duchovních generálního vikáře řádu sv. Františka se stal sv. Jan Kapistránský (1386–1456). Za patrona vojenských duchovních byl prohlášen papežem Janem

¹⁰Dt 20, 2-4

¹¹Joz 6, 9

¹²Srov. FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7195-082-3, s. 55.

¹³Srov. FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7195-082-3, s. 156.

Pavlem II. Sv. Jan Kapistránský, jenž působil i na českém území, především v Olomouci a Brně. Traduje se, že chodil bos jako František z Assisi a též konal zázraky. Nejčastěji byl znázorňován s písmeny YHS, později IHS. Tato skupina tří písmen je původem z řečtiny a vyjadřuje jméno Ježíše. Toto jméno bylo pro sv. Jana i válečným heslem. V jeho 70letech byl hlavní postavou křížové výpravy proti Osmánské říši. Při obléhání Bělehradu stál v průběhu bitvy na hradbách a mával korouhví a volal slovo „Ježíš“.¹⁴

Můžeme zde uvést i papeže Julia II., jenž byl přezdíván „papež válečník“, ale také i „papež hrozný“. Nejvíce proslul svojí bojovnou politikou proti svým nepřítelům. Byl papežem v letech 1503–1513 a v roce 1506 také založil švýcarskou gardu, která chrání papeže i dnes. Zpravidla vojenským výpravám papežské armády velel či je doprovázel kardinál. Osobní velení papeže Julia II. bylo výjimkou, která u papežů nebyla rozhodně zvykem.¹⁵

V pozdějších dobách se křesťanští duchovní zaměřili pouze na roli kněží, a nikoli válečníků. K tomuto rozhodnutí vedly první konkrétní psané instrukce: „*Pravidla pro misie u vojsk upravil a specifikoval papež Urban VIII. (1623– 1644) (...) Generál Tovaryšstva Ježíšova, P. GoswinNickel (1652–1664) se v roce 1661 rozhodl upřesnit pravidla pro vojenské kaplany. (...) v 80. letech 17. století pak vzniká nová, o mnoho podrobnější instrukce, (...). Podle ní k povinnostem vojenského kaplana patří katecheze, kázání, vysluhování svátostmi, starost o nemocné, vězně, umírající, odsouzence k smrti, usmiřovat rozkmoštěné, navracení chybných k církvi, či zabránění hříchu, hlavně krádežím a pití. Stejně jako světští faráři vedl matriky křtů, svateb a zemřelých. Má denně sloužit mši, je-li v táboře, pak obvykle ve stanu vedoucího regimentu. Nesmí u sebe nosit žádné zbraně. (...) Za své úkony nesměl nic pobírat. (...) Žádným způsobem se naopak nesměl míchat do politických a vojenských rozhodování.*“¹⁶

Můžeme tvrdit, že se toto dá považovat za jakýsi prvopočátek ekumenického pojetí bohoslužby. Samozřejmě je nutné k tomu přistupovat s velkou nadsázkou. Přesto zde instrukce hovoří zcela bez humoru jasně: „*O nedělích a svátcích četl evangelium a přidával*

¹⁴Srov. VARGA, Roman. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje, Duchovní služba v Armádě České republiky*. Diplomová práce, 2012, s. 9.

¹⁵Srov. SHAW, Christine. *Julius II.: papež bojovník*. Praha: Paseka, 2001, Historická paměť, ISBN 80-7185-391-7, s. 146.

¹⁶HAVLÍK, J. Vojenští kaplani z řad Tovaryšstva Ježíšova a válka s Osmanskou říší v letech 1683-1699. In *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze sympozia v Klatovech. 27. - 29. dubna 2007. Klatovy, občanské sdružení Klatovské katakomby 2007, s. 59–73.

tzv. exhortaci (proslov pro povzbuzení). Potom následovala řeč k vojákům protestantského vyznání, při níž se měl zdržet urážlivých slov.“¹⁷

Avšak přesnější vývoj duchovní služby v armádě můžeme zaznamenat od roku 1649. V tomto roce byla třicetiletá válka za námi a zároveň byl uzavřen i Vestfálský mír. Císař Ferdinand III. také zřídil stálou armádu.

Nemalé problémy způsobil výnos papeže, kterým byla v roce 1689 omezena pravomoc vojenského představeného pouze pro válečný stav. Tato komplikovaná situace se zdála být vyřešena až téměř o 100 let později, kdy mělo být řešením zrušení jezuitského řádu v roce 1773. Až po tomto činu mohla být armádní duchovní služba prohlášena za samostatnou. Jako datum počátku této vojenské služby se dá označit 20. červen 1720. V tomto roce využil papež Innocenc XI. své pravomoci a vyjmul vojsko z područí diecézních biskupů. Celé vojsko bylo od té doby podřízeno ve věcech duchovních Svatému stolci.

Marie Terezie v témže roce zavedla polní vikariát, jehož organizační kostra trvala až do doby rakousko-uherského mocnářství.¹⁸

Výše uvedeným textem se blížíme k naší novodobější historii, kde nemůžeme vynechat období Rakousko-Uherska. V těchto letech se událo mnoho změn a nemalý počet reorganizací, které se týkaly právě duchovní služby v armádě. Pro Rakousko-Uhersko byl klíčovým rokem 1866.¹⁹ V této době se uskutečnila válka mezi Pruskem a Rakouskem, což právě vedlo ke vzniku rakousko-uherského mocnářství. V monarchii došlo k organizačním změnám především ve vyšších vojenských úřadech. Vznikly tak nové normy pro vojenskou duchovní službu. Tyto změny se staly skutečností 3. ledna 1869.²⁰

Z nových organizačních předpisů vyplynulo, že do té doby polní superioři byli označeni vojenskými faráři, polní kaplani dále vojenskými kuráty a vojenskými kaplany první a druhé třídy. Apoštolského polního vikáře do funkce dosazoval vždy císař a byl potvrzen Apoštolským stolicí.

¹⁷HAVLÍK, J. Vojenští kaplani z řad Tovaryšstva Ježíšova a válka s Osmanskou říší v letech 1683-1699. In *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze symposia v Klatovech. 27. - 29. dubna 2007. Klatovy, občanské sdružení Klatovské katakomby 2007, s. 60.

¹⁸Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 19-20.

¹⁹Srov. ČAPEK, Jan. Působení církve v armádě. *Křesťanská revue*, 1996, roč. 63, č. 5, s. 124.

²⁰ Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 22.

Jednou z mnoha hlavních činností vojenských kněží byly návštěvy nemocných vojáků v nemocnicích. Také docházeli k vězňům do vojenských žalářů. V té době nepřehlédnutelná byla i pomoc z hlediska vzdělávání, kterou jim poskytovali.²¹

Mnoho lidí může mít dojem, že vojenská duchovní služba měla v armádě poklidný průběh. Skutečnost je taková, že od vzniku Rakousko-Uherska do začátku první světové války podlehl na smrtelná zranění v bojích šest vojenských duchovních. Když se nad tím zamyslíme, je nutné si uvědomit, že tato služba v armádě nebyla bojová, duchovních bylo poměrně málo, takže se jednalo o poměrně vysoké číslo.²²

2.2.2 Období první světové války

Dne 28. 7. 1914 vyhlásila rakousko-uherská monarchie válku Srbsku, což vedlo k rozpoutání první světové války. Válku církev považovala za totální selhání a morální pokles tehdejší společnosti. Rakouský velvyslanec přišel dne 28. 7. 1914 informovat papeže Pia X. o vyhlášení války Srbsku. V průběhu oficiálního slyšení měl na papeže prosbu, aby požehnal císařsko-královské armádě. Pius X. mu odpověděl slovy: „*Vyříd'te císaři, že nemohu požehnat ani válce, ani těm, kdo po ní touží. Já žehnám pouze míru.*“ Již z toho vyplývá jasný postoj, který církev všeobecně zastávala.²³

Dne 2. srpna 1914 nastoupil do služby polní kurát v záloze Methoděj Kubáň, který byl významnou osobností tohoto období, v rámci rychlého uvedení vojska do válečné pohotovosti v rakousko-uherské armádě.²⁴

2.2.2.1 Osobnost Methoděje Kubáně

Methoděj Kubáň se narodil 18. září 1885 v Horní Bečvě a je považován za prvního novodobého duchovního. Byl první syn manželů Josefa a Anny Kubáňových, kteří byli velmi zbožní, proto byl výběr jeho jména Method. Finanční stav rodiny byl velmi špatný a až krutá náhoda, při které došlo k úmrtí tří mladších sourozenců, způsobila to, že mu otec povolil studium na gymnáziu ve Frýdku, které navštěvoval v letech 1895–1904. Po maturitě nastoupil

²¹Srov. ZHÁNĚL, Rudolf. Z vojenské duchovní správy. In: *Časopis katolického duchovenstva*. roč. 1905, č. 2, s. 239–240.

²²Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 30.

²³LETZ, Róbert. Úvaha nad vojny. In: *Impulz. Revue premodernú katolícku kultúru* [online]. Číslo 1/2005 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?11>.

²⁴Srov. STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje Kubáně*. Praha: AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X, s. 34.

na teologickou fakultu v Olomouci, kterou v roce 1908 úspěšně dokončil a přijal z rukou arcibiskupa Františka kardinála Bauera kněžské svěcení.

Na první, ale ne zrovna jednoduchou štaci nastoupil již v srpnu 1908, kdy byl poslán do Horního Města (německy Bergstadt) u Rýmařova, kde se stal polním kurátem v záloze. Po třech letech byl přeřazen do Frankštátu u Šumperka. Poté nastoupil k polní nemocnici v Olomouci, ale již 2. srpna 1914 vyrazil na ruské bojiště jako duchovní opatrovník. Během téhož roku působil ještě na Balkáně a v Albánii. Právě v Albánii byla jeho služba vykoupena poničeným zdravím, prodělal tam černé neštovice a dva měsíce nato se nakazil malárií, která ho tížila po zbytek života.

Methoděj Kubáň byl během první světové války několikrát oceněn. Dostal Řád Františka Josefa 5. třídy, Záslužný kříž pro duchovní 2. třídy a Čestný odznak za zásluhy o Červený kříž 2. třídy s válečnou dekorací.

Po vzniku Československé republiky Methoděj Kubáň neváhal a v podstatě okamžitě podal přihlášku do čs. armády. Jelikož se nacházel v Těšíně, byl ustanoven k vojenskému velitelství v Moravské Ostravě jako duchovní správce. Díky jeho výborným jazykovým znalostem působil současně i jako zástupce osob u polské Rady Narodowej v Těšíně. Na tomto území uskutečnil ohromný kus práce v časech česko-polského konfliktu.²⁵

Z velmi komplikované situace, která se odehrávala v Těšíně, byl nucen odjet 3. prosince 1918 do Prahy. Tam mu následovně tamní vojenští nadřízení dali najevo, že jeho práce vojenského kněze nebude již potřeba, a tak zažádal o místo v civilní duchovní správě. Ale práce v armádě ho naplňovala a v civilní službě mu něco scházelo.

25. února 1919 podal žádost o aktivaci vojáka z povolání, jelikož mu armáda doslova přirostla k srdci. K jeho radosti byla žádost kladně vyřízena a nastoupil k brněnské posádkové nemocnici, odkud byl koncem listopadu převelen k posádkovému velitelství v Žilině jako duchovní správce. Tamní lid ho tam měl velice rád a 26. dubna 1928 byl také povýšen do hodnosti plukovníka.

Methoděj Kubáň nebyl aktivní pouze ve vojenské službě, ale v nemalé míře i v civilní duchovní správě. Biskup Mořic Pícha byl s jeho prací zřejmě spokojen, protože ho v roce 1934 jmenoval za mimořádné zásluhy biskupským notářem.

²⁵Srov. STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje Kubáně*. Praha: AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X, s. 9–50.

V roce 1935 byl Methoděj Kubáň jmenován generálním vikářem a díky této hodnosti se stal dosti známou osobností i v civilním životě. V roce 1938 byl prezidentem dr. Edvardem Benešem povýšen do hodnosti generála duchovní služby.

Během okupace se opět ukázal Methodějův charakter a vlastenectví, kdy zcela odmítal, aby vojenští kněží byli jakkoli nápomocni německým novopohanům a hlavně si nepřál Hitlerovo zneužití náboženství k nečestným cílům. Okupační úřad vynakládal nemalý nátlak na vytvoření duchovní služby ve vládním vojsku, ale právě díky zásahu Methoděje se to nepodařilo. Nacistická okupace vedla nakonec k likvidaci čs. branné moci již po pár měsících. Konkrétně byla duchovní služba ukončena k 31. červenci 1939.

Methoděj Kubáň se stal hned po zahájení okupace součástí vojenské odbojové organizace Obrana národa. Jejich hlavní prací byla pomoc rodinám zatčených a perzekvovaných. Po zdravotní stránce byl na tom Methoděj Kubáň čím dál hůř, a tak v létě roku 1940 začal přemýšlet nad odchodem do penze. Bohužel byl 27. srpna 1940 vylákan ze své kanceláře pod záminkou osobního jednání na Pražském hradě a po cestě byl zatčen gestapem. Po zatčení se mu dostalo nelidského týrání a vyčerpávajících výslechů a poté byl přesunut do vojenské věznice v Kapucínské ulici na Hradčanech, kde jeho zdravotní stav zhoršovala malárie. Odsouzen byl k trestu odnětí svobody na třináct měsíců za zneuctění Říše a nedovolené držení zbraně.²⁶

Po uplynutí trestu však na místo vedení usedl šéf Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA) SS Reinhard Heydrich, který mu namísto propuštění předložil dokument, kde měl podepsat, že jeho odsouzení a následný trest, který si odpykal, byl spravedlivý. Tento požadavek se naprosto neslučoval s hrdostí československého důstojníka a kněze, pro něhož byla pravda vším. Požadavku se nepodřídil, odmítl.

Následoval jeho přesun do Terezína a po několika týdnech odsun do koncentračního tábora v Dachau. Již v Terezíně dostal označení „RU“ (Rückkehrunerwünscht), což znamenalo „návrat nežádoucí“, šlo tudíž o rozsudek smrti. Do Dachau se dostal 13. února 1942 a jeho novým jménem se stalo číslo 29.214. V této době mu zbývaly tři týdny života. Jeho zdravotní stav se velice zhoršil. Byl nucen ve velikých mrazech bídě oblečen neustále pracovat ve sněhu.

Když mu někdo ukradl lžici a bylo to nahlášeno, následoval trest v podobě nelidského výprasku. Čeští kněží, kteří byli v táboře s ním, ho poté nemohli téměř poznat, jak byl jeho

²⁶Srov. STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje Kubáně*. Praha: AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X, s. 56–128.

obličej oteklý od těžkých úderů. Po několika dnech utrpení 5. března 1942 po ranním vstávání klesl k zemi a zemřel.²⁷

2.2.3 Období vývoje čs. armády

Základ československé armády má kořeny již v první světové válce, kdy v zemích Rusko, Francie, Itálie a V. Británie bojovalo mnoho československých legionářů. Proto není nikterak udivující, že se po rozpadu Rakousko-Uherska stali základním kamenem nové armády právě legionáři.²⁸

Legionářská vojska, která vznikala za hranicemi našeho území, byla značně početná.²⁹ Skládala se z dobrovolníků, jejichž důležitost se nedala nijak zastoupit, protože morální význam odkazoval na hrdinství a dychtivost po spravedlnosti.

Zahájení výstavby nové armády bylo velice obtížné, protože většinu sousedních zemí sužovaly právě probíhající revoluce. Nepříznivá poválečná situace dovedla armády většiny států k mravnímu rozkladu. Po rozpadu monarchie došlo samozřejmě i k rozložení rakousko-uherské armády, což mělo neblahý vliv na psychiku tehdejších vojáků.

Dalo by se říct, že začátky organizace vojska byly založeny hlavně na improvizaci. Bylo zapotřebí co nejrychleji zabrat celé teritorium republiky.

Při utváření našeho státu byla právě čs. armáda hlavním opěrným bodem, kterým se naše vláda snažila zajistit území rozpadlého rakousko-uherského mocnářství, na který si činila nárok.

Vzhledem k předešlé době byla pro naši vládu organizace armády opravdu dosti komplikovaná. Eduard Beneš tehdy požádal francouzskou vládu o pomoc. Naše nová branná moc sice měla mezi legionáři dost zkušených důstojníků, ale především byli tito důstojníci zkušení v bojových akcích. Proto padlo rozhodnutí i v tomto ohledu na armádu francouzskou.³⁰

²⁷Srov. STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje Kubáně*. Praha: AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X, s. 124–128.

²⁸Srov. RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, ISBN 978-80-7429-988-9.

²⁹Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 36.

³⁰Srov. ČERNÝ, Vladimír. Armádní prostředky kulturní výchovy československého vojáka. In: SUTNAR, Ladislav. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1938, s. 12.

Francouzská armáda vyšla ve válce vítězně, takže jejich odbornost zvítězila nad tou německou. Právě proto naše vláda požádala o pomoc Francouze, od nichž chtěla převzít nejnovější poznatky a zkušenosti. Tento model se zdál Benešovi nejvhodnější.³¹

Dne 17. února 1919 byl po dohodě Francie a Československé republiky generál Maurice Pellé jmenován do funkce náčelníka hlavního štábu branné moci československé.³²

S blížícím se koncem roku 1921 měla naše armáda vyřešeny nejdůležitější body jako například dislokaci útvarů na našem území. Armáda vytvořila první branný zákon dne 19. března 1920. I díky tomuto zákonu měla naše armáda stabilní organizační rámec.

Na začátku roku 1926 bylo vedení hlavního štábu ryze československé.³³

2.2.4 Duchovní služba v letech 1918–1939

Složité a nelehký úkol založit československou armádu provázel i duchovní službu. Podmínky byly nepříznivé i z důvodu, že nebyl velký zájem hlavního rozhodovacího okruhu ve vládě i armádě. Přesto byla díky iniciativně katolické církve v čs. armádě roku 1919 založena i duchovní služba. Řídicím prvkem bylo duchovní oddělení všeobecného vojenského odboru MNO a to se dělilo na tři skupiny podle vyznání: katolické, evangelické a vojenská správa církve československé.

Prací duchovní služby byla starost o duchovní a náboženský život vojáků. Spadala do toho i mravní výchova. Dále bylo jejím úkolem vedení vojenských matrik a správa kostelů.

Armádním ordinářem byl pražský biskup, kterému byl podřízen ve věcech církevních generální superior, od roku 1937 generální vikář katolíků branné moci. Každé divizní velitelství mělo svého vojenského duchovního.³⁴

Prezident Masaryk toužil vybudovat moderní armádu, která vyrostle na demokratických a také humanistických principech.³⁵ O tyto Masarykovy ideje o výchově

³¹Srov. BŘACH, Radko. *Generál Maurice Pellé: první náčelník hlavního štábu čs. branné moci*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, ISBN 978-80-7278-380-9, s. 55.

³²Srov. BŘACH, Radko. *Generál Maurice Pellé: první náčelník hlavního štábu čs. branné moci*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, ISBN 978-80-7278-380-9, s. 73.

³³Srov. ČERNÝ, Vladimír. Armádní prostředky kulturní výchovy československého vojáka. In: SUTNAR, Ladislav. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1938, s. 14.

³⁴Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 68.

³⁵Srov. ČERNÝ, Vladimír. Armádní prostředky kulturní výchovy československého vojáka. In: SUTNAR, Ladislav. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1938, s. 205.

čs. vojska stáli i hlavní představitelé vojenského kléru, zejména pak katolický gen. superior Msgre. Antonín Voneš. Byl přesvědčen o přínosu pro vznikající vojsko, protože věděl, že vojenský duchovní ovlivňuje vojáky z hlediska mravů, kultury, humánních principů a že neslouží pouze v náboženské oblasti.³⁶

Armáda od svého působení do roku 1938 podle údajů štábního kapitána Vladimíra Černého dosáhla vynikajících výsledků v boji proti negramotnosti vojáků. Dle údajů se naučilo číst a psát přes 60 000 vojáků,³⁷ přičemž dle slov Msgr. Kubáně se velkou měrou podíleli právě vojenští duchovní.³⁸

Organizace naší duchovní správy byla exemptní (vyjmutá), což znamená, že vojenský duchovní podléhal svému nejvyššímu vojenskému duchovnímu představenému.³⁹ Dne 27. března 1920 vyšel výnos MNO čj. 50.572-org. 1920, který dal konečnou podobu duchovní službě v čs. armádě.⁴⁰

Po vzniku Československa se do nově vznikající armády přihlásilo 114 duchovních, načež z toho bylo pouze 38 do aktivní služby. Zbylých 76 kurátů bylo v záloze.⁴¹

Nejvyššími představiteli čs. duchovní služby v armádě byli Msgr. Augustin Voneš (1918–1922), ThDr. Msgre. Josef Bombera (1923–1925), Msgre. Ignác Hynek Medek (1925–1935), Msgre. Methoděj Kubán (1935–1939).⁴²

2.2.5 Duchovní služba za druhé světové války

Německou okupací v březnu 1939 vznikl protektorát Čechy a Morava. Pod dozorem německých okupantů vzniklo vládní vojsko o počtu 7000 osob. Němci si pro tuto organizaci

³⁶Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 40.

³⁷Srov. ČERNÝ, Vladimír. Armádní prostředky kulturní výchovy československého vojáka. In: SUTNAR, Ladislav. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1938, s. 207.

³⁸Srov. STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgr. Methoděje Kubáně*. Praha: AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X, s. 62.

³⁹Srov. PEJS, Oldřich. K některým aspektům organizace duchovní služby v čs. armádě v letech 1918–1939. In: *Historie a Vojenství*, 1991, roč. 40, č. 3, s. 136.

⁴⁰Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 41.

⁴¹Srov. LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017, s. 45.

⁴²Srov. FIDLER, Jiří a SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci republiky Československé 1920–1938*. Praha: Libri, 2006, ISBN 80-7277-256-2, s. 191–192.

určili zmocněnce, který mohl podle memoranda z 9. června 1939 na základě svého úsudku přijmout bývalé důstojníky k využití pro různé služby, přičemž o duchovní službě se již vůbec neuvažovalo. Ke dni 31. července 1939 byla ukončena všechna aktivita armádních duchovních správ.⁴³

Tímto ale naštěstí naše duchovní služba zcela ukončena nebyla. V naší vlasti se sice německým okupantům podařilo oficiální duchovní službu ukončit, ale jak již tomu bylo v první světové válce, tak i teď díky rodákům žijícím v zahraničí, emigrantům a starousedlíkům, kteří se hlásili do armády v zahraničí, začaly vznikat čs. legie. Právě i zde bylo mnoho důležitých vojenských duchovních, kteří svou prací a pastorační činností pomáhali zmírnit utrpení vojáků a sami svůj vlastní život zasvětili pomoci svému bližnímu.⁴⁴

I díky naší spolupráci s Francií při vytváření armády za první republiky asi nikoho nepřekvapí, že právě ve Francii vzhledem k protiněmecké koalici začala vznikat čs. armáda. Čs. ministerstvo obrany se vykompenzovalo čs. vojenskou správou, přičemž velitelství čs. voj. jednotek (VČsVJ) bylo umístěno v Adge. Zde začátkem října 1939 vznikla první pěší divize a v roce 1940 se sídlem hlavního orgánu VČsVJ ve Francii.⁴⁵

Přesný počet duchovních, kteří se podíleli na odboji v čs. zahraniční armádě, neznáme. Bylo jich na několik desítek různých vyznání. S katolickým vyznáním jich bylo nejméně 18 kněží a 32 bohoslovců a řeholníků. Z nich se svobody své země nedočkal nejméně sedm.⁴⁶ Přibližné číslo Čechoslováků žijících ve Francii je 42 000, kteří byli ve věku 18–50 let.⁴⁷

V čase, kdy nikdo neměl vůbec tušení, jak to bude s duchovní službou v čs. zahraniční armádě, pobýval v Paříži bývalý plukovník duchovní služby. Byl to apoštolský protonář a kanovník katedrály Notre Dam Mons. Thdr. Rudolf Zháněl. Přestože se v této době těšil již poměrně vysokému věku 73 let, dal se aktivovat k plné službě v armádě. Ve Francii měl mnoho kontaktů. Pařížský kardinál Verdier ho 10. listopadu 1939 ústně jmenoval generálním

⁴³Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 68.

⁴⁴Srov. FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe: vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: EPOCH, 2015, ISBN 978-80-7425-260-0, s. 18–19.

⁴⁵Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 74.

⁴⁶Srov. FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe: vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: EPOCH, 2015, ISBN 978-80-7425-260-0, s. 20.

⁴⁷Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 74.

superiorem čs. armády ve Francii. Pár dní poté obdržel písemné oznámení od tamního světícího biskupa.

Když v roce 1918 skončila první světová válka, asi nikdo nečekal, že za 20 let vypukne další. Jednotka ve Francii měla nedostatek oblečení, výbroje, ale hlavně vojáci již postrádali jakýkoliv stimul k boji. Na rozkaz velitelů se vždy vyčlenilo jedno odpoledne v týdně k morální výchově. V tuto chvíli zde sehráli hlavní roli vojenští duchovní, kteří zde působili jako výrazný pojící prvek.⁴⁸

Duchovní správa se věnovala matričním činnostem a k tomu celkové administrativě. Ovšem největším úspěchem byla oprava malého domku, kde se s pomocí vojáků, kteří uměli nějaké řemeslo, podařilo vybudovat teplé prostředí. Toto místo mělo název Domov československého vojáka a otevření proběhlo na Štědrý večer. V Adge se konaly bohoslužby pro katolické, evangelické a také židovské vojáky.⁴⁹

Díky vojenským duchovním, jako byli právě R. Zháněl, Václav A. Špaček, Hugo Vaníček, Bohumil Boček, Štěpán Sivák, Pavel Šulan, a spousta dalších nejmenovaných se hrůzy druhé světové války staly snesitelnějšími. Jejich působení v takhle složitých chvílích svědčily o správném charakteru. Tito lidé pomáhali vojáky motivovat, ulehčit jim jejich neradostný život, utěšit je. Vojenští duchovní zanechali v čs. zahraničních armádách nesmazatelnou stopu, která byla bohužel dlouhou dobu potom opomíjena.⁵⁰

2.2.6 Církev v Československu v období 1945–1989

Jak již bylo zmíněno, po zahájení okupace čs. republiky Hitlerovým Německem byla oficiálně 31. 7. 1939 ukončena celá duchovní správa na našem území.⁵¹ Po ukončení druhé světové války byla většina Evropy v rozkladu. Západní části Evropy pomáhal vzpamatovat se z válečných hrůz Marshallův plán, který měl pomoci k rychlé obnově, zatímco východnímu bloku měla pomoci RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci), jejíž činnost byla s velkou pompou hlavně ze strany Sovětského svazu v roce 1949 zahájena.

⁴⁸Srov. FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe: vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: Epoque, 2015, ISBN 978-80-7425-260-0, s. 23–27.

⁴⁹Srov. FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe: vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: Epoque, 2015, ISBN 978-80-7425-260-0, s. 28–33.

⁵⁰Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 81.

⁵¹Srov. BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2002, roč. 12, č. 1–4, s. 68.

V roce 1948 došlo na našem území ke komunistickému převratu. Ten měl obrovský dopad na fungování naší armády, která se tím stala „pravou rukou“ komunistického režimu.⁵²

Jestli byl komunistický režim opravdu v něčem úspěšný, tak to bylo v likvidaci pro ně nepohodlných společenství, která se lišila od ideologie, kterou komunismus zastával. Vzhledem k tomu, že jde o ideologii postavenou na ateismu, byla církev pro režim nepohodlná, proto se ji snažila zlikvidovat.

Komunistický režim chtěl nejprve vytvořit tzv. národní církev. Hlavním důvodem mělo být odříznutí církve od Vatikánu, což se státu vedlo. Papežská nunciatura byla krok za krokem v Československu likvidována až ke zdárnému konci.

Dne 4. března 1948 církev odmítla uznat legalitu poúnorového režimu a nechtěla odvolat suspenze kněží, jež přijali politické funkce. Církev po státu požadovala uznání její vnitřní autonomie a zanechání církevního školství. Všechna jednání ale skončila pro církev neúspěchem.⁵³

Komunistickým režimem trpěli všechny složky a představitelé církve (biskupové, děkani, kněží apod.).⁵⁴

Křesťané a celá církev už z historie dobře věděli, jaké je to být pronásledován, přijímán, či odmítán, v krajních případech i perzekvován. Celá náboženská víra byla v tomto období existenčně ohrožena.⁵⁵ Kněží byli tvrdě vyslýcháni, mučeni a někteří, jako byl například Josef Toufar, i zabiti.⁵⁶ Situace v letech 1948–1989 vedla k rozštěpení domácí církve na tři skupiny – oficiální, skrytou a exilovou.

K oficiální církvi můžeme zařadit ty, kteří se nijak nezapojovali do státem řízených proticírkevních akcí, dokonce stále mohli vykonávat církevní službu.

Ke skryté (neoficiální, podzemní) církvi můžeme řadit lidi, kterým se dostalo nemilé pozornosti režimu, byli vyloučeni z veřejného života a končili ve vězení. V prvních pěti letech

⁵²Srov. ČAPEK, Jan. Působení církve v armádě. *Křesťanská revue*, 1996, roč. 63, č. 5, s. 124.

⁵³Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7, s. 17–22.

⁵⁴Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 5.

⁵⁵Srov. MÁDR, Oto. Takzvaná podzemní církev. *Teologické texty*, 2008, roč. 19, č. 3, s. 141–144.

⁵⁶Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7, s. 33.

komunistického režimu docházelo k zatýkání velice často a opravdu velkého množství biskupů, kněží, řeholníků atd. končilo v žalářích. Toto věznění aktivních katolíků trvalo až do konce režimu v roce 1989.

Exilová skupina byla tvořena členy, kteří z donucení či ze svého vlastního rozhodnutí emigrovali. Nejviditelnější centrum těchto emigrantů existovalo v Římě.⁵⁷

V letech 1945–1989 nebylo v čs. armádě místo pro duchovní službu. V březnu 1946 byla sice formálně DS obnovena, ale než se stačila nějakým způsobem opět začlenit a rozvinout v armádě, byla formálně v roce 1950 ukončena.⁵⁸

Bohužel pro celou českou církev byla tato léta extrémně těžká. Bylo to dlouhé období, ve kterém spousta lidí zapomnělo na svoji historickou kulturu, která byla utvářena právě křesťanstvím. Ještě v této době a nejspíše ještě řadu dalších let se budeme vyrovnávat s tímto zásahem ideologie komunismu.⁵⁹

2.3 Duchovní služba v AČR

Jak již bylo zmíněno v předešlém textu, čs. armáda se v roce 1989 nacházela bez vojenské duchovní služby už padesát let. Přesto krátce po ukončení komunistického režimu v prosinci 1989 byl ministroví obrany adresován skupinou věřících v armádě požadavek o obnovení náboženské svobody. Žádali, aby byl duchovním umožněn vstup do vojenských objektů a mohli poskytovat vojákům své duchovní služby. Tomuto požadavku bylo vyhověno v březnu 1990 zákonem. Vojenské knihovny se začaly plnit náboženskou literaturou a různými časopisy s touto tematikou. V této době se mezi vojáky z povolání nacházela asi desetina věřících a mezi vojáky základní vojenské služby asi čtvrtina.

František Pavel Novotný se v roce 1990 stal poradcem náměstka ministra obrany pro sociální a humanitní záležitosti. Právě on se hodně zasadil o to, že se duchovní péče stala v armádě pevnou součástí systému sociálního a humanitního působení. Přizval do armády

⁵⁷Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7, s. 33.

⁵⁸ Srov. RUMIL, Pavel. *Kaplaní v armádě*. Dostupné na: https://www.evangel.cz/cce/pruvodce:kaplani_v_armade.

⁵⁹Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7, s. 329.

nejvyšší církevní představitele. Vůbec jedním z prvních byl Monsignore Dominik Duka, nynější kardinál České republiky.⁶⁰

V roce 1992 začala česká armáda vysílat své vojsko na Balkán. Na tyto první mise jezdila bez duchovní služby. V roce 1996 byl mladý kněz Tomáš Holub informován svým biskupem Cikrlem, že jednotka IFOR jede na misi, a zároveň byl požádán, zda by s nimi nejel jako duchovní. Dalo by se říci, že se právě tento okamžik stal klíčovým pro budoucnost DS.⁶¹

2.3.1 Vývoj duchovní služby v AČR

Z předchozího textu vidíme, že samotný vznik duchovní služby spadá do poloviny devadesátých let 20. století. Můžeme říci, že jedním z hlavních důvodů armády pro zavedení vojenské duchovní služby v AČR byla i skutečnost co nejrychlejšího vstupu do Severoatlantické aliance NATO. Ministerstvo obrany si přálo koncept armád vytvořený po vzoru evropských a severoamerických, jichž byla duchovní služba přirozenou součástí. I z těchto důvodů se patrně Ministerstvo obrany České republiky rozhodlo požádat církve naší země o pomoc a spolupráci.⁶²

Odjezd prvního vojenského kaplana Tomáše Holuba na mezinárodní operaci IFOR v roce 1996 se stal bezpochyby zlomovou událostí.⁶³ Brzy po jeho návratu v květnu 1997 byli právě římskokatolický kněz Tomáš Holub za Českou biskupskou konferenci a farář Českobratrské církve evangelické (ČCE) Jaromír Dus za Ekumenickou radu církví pověřeni přípravou duchovní služby pro AČR. V podstatě by se dalo říci, že tito dva lidé mají jednu z největších historických zásluh na vzniku duchovní služby v AČR.⁶⁴

Tato zmíněná jednání se přenesla přes všechny nesnáze, které je provázely, a dne 3. června 1998 vyústila v *Dohodu o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí*.

⁶⁰Srov. NOVOTNÝ, František Pavel. 15 let duchovní služby v AČR: Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě. *Vojenské rozhledy: Czech Military Review: teoretický časopis Armády České republiky*. 2011, roč. 20, č. 2, s. 188.

⁶¹HOLUB, Tomáš. Duchovní v armádě nikoho nepřesvědčuje. *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*, 2001, roč. 7, č. 4, s. 1.

⁶²Srov. UHER, Zdeněk. *Duchovní služba AČR*. Diplomová práce, 2010, s. 43.

⁶³Srov. HOLUB, Tomáš. Duchovní v armádě nikoho nepřesvědčuje. *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*, 2001, roč. 7, č. 4, s. 1.

⁶⁴ Srov. RUMIL, Pavel. *Kaplani v armádě*. Dostupné na: https://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:kaplani_v_armade.

2.3.2 Dohoda a vymezení duchovní služby

Hlavním záměrem této dohody bylo stanovit shodu právních předpisů s podmínkami pro působení vojáků, vojenských kaplanů, kteří se podílí na této dohodě v resortu MO v rámci duchovní služby, dále také vymežit strukturu duchovní služby a status vojenského kaplana včetně jeho finančního a materiálního zabezpečení.

Prvořadým úkolem duchovní služby bylo zejména vedení a podpora rozvoje demokratických tradic evropské kultury v resortu MO. Vojenský kaplan má být zárukou naplňování ústavních lidských práv a má být nápomocen při řešení osobních krizí, těžkostí vznikajících v pracovním a osobním životě pracovníků resortu MO.

Duchovní služba je samostatnou složkou v resortu MO. Je partnerem ministra obrany ČR, přičemž zásadní jednání týkající se problematiky spojené s duchovní službou v resortu MO je záležitostí Rady pro duchovní službu, v níž jsou zastoupeni:

- hlavní kaplan Armády České republiky (AČR);
- jeden duchovní z církví, které se účastní této dohody, který působí jako poradce ministra obrany pro duchovní službu a kterého jmenuje ministr obrany ČR na základě doporučení těchto církví;
- zástupce Ekumenické rady církví;
- zástupce České biskupské konference;
- zástupce AČR, kterého určí náčelník Generálního štábu AČR;
- zástupce Civilní ochrany, kterého určí velitel Civilní ochrany České republiky – ředitel Hlavního úřadu Civilní ochrany.⁶⁵

2.3.3 Pracovní náplň vojenských kaplanů

Duchovní služba se při své práci opírá o zmíněné dokumenty. Pracovní náplň vojenského kaplana je nečekat na to, až voják přijde do jeho kanceláře, ale být s vojáky, jak jen to je možné, jít jim naproti, když potřebují pomoc.⁶⁶ Vojenský kaplan není pouze poradcem velitele v oblasti lidských hodnot, ale zároveň i osobním příkladem a aktivní motivací se stará o radostnou atmosféru. Neustále se vzdělává a radí se se svými kolegy z jiných armád, aby co nejlépe působil v oblasti prevence konfliktů v mezilidských vztazích.

V průběhu vojenské činné služby vojenských kaplanů je resort MO povinen umožňovat jejich další odborné vzdělávání. Tuto náplň má na starosti hlavní kaplan AČR.⁶⁷

⁶⁵Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví ČR a Českou biskupskou konferencí. *Revue církevního práva: Church law review*, 1998, roč. 4, č. 2/10, s. 129–130.

⁶⁶Srov. ŠVANCARA, Marek Maxim. Kaplani v armádě ČR. *Hlas pravoslaví*, 2016, roč. 71, č. 6, s. 13.

⁶⁷Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví ČR a Českou biskupskou konferencí. *Revue církevního práva: Church law review*, 1998, roč. 4, č. 2/10, s. 132–134.

K těmto činnostem využívá duchovní služba vojenský kostel sv. Jana Nepomuckého a vojenské kaple ve Vyškově, v Bechyni a Žatci. Kostel sv. Jana Nepomuckého z roku 1729 byl 1. září 2001 rozhodnutím pražského arcibiskupa propůjčen pro potřeby Duchovní služby AČR. Náčelník Generálního štábu AČR ho 1. května 2002 zpřístupnil veřejnosti jako místo modliteb za padlé vojáky a za mír na celém světě.⁶⁸

Dále bych ještě zmínil Pastorační centrum Duchovní služby AČR. Toto centrum se nachází v malé obci Luleč, která je vzdálena asi 9 km od Vyškova. Jedná se o přestavbu farních budov. Důležitosti nabývá především z důvodu vůbec prvního kontaktu rekrutů s vojenskými kaplany. Tady při intenzivním základním výcviku absolvují seminář „Etiky vojenského profesionála“.⁶⁹

2.3.4 Ustanovování vojenských duchovních

Výběr uchazečů pro povolání vojenského kaplana určuje smlouva mezi Ekumenickou radou církví (ERC) a Českou biskupskou konferencí (ČBK). Duchovní stanovený pro povolání v DS v rezortu MO je společným zástupcem všech církví, které se účastní této smlouvy. Tyto církve ho také společně vysílají do DS. Každý kandidát o tuto službu je povinen splňovat osobní, vojenská a církevní kritéria. Do osobních kritérií se řadí především soběstačnost, komunikace v náročném prostředí a také pro případ výjezdu do misí znalost anglického jazyka. Mezi kritéria vojenská se na první místo řadí loajalita k armádě a chuť být vojákem. V době nástupu musí mít uchazeč věk do 40 let a odpovídající fyzický a zdravotní stav pro výkon služby vojáka v činné službě. V církevních podmínkách je určující mít minimálně 2 roky praxe ve farnosti nebo sboru a hlavně církevní pověření od vlastní církve. Dále musí duchovní splňovat ekumenické pochopení DS v armádě, tedy že jde o službu primárně neevangelizační.

Uchazeče si navrhuje vedení církve a celkovou vhodnost kandidáta ERC a ČBK pak posuzuje ekumenická komise k tomu stanovená ve složení hlavní vojenský kaplan, psycholog, zástupce ERC, zástupce ČBK. Aby bylo rozhodnutí kladné, musí být jednomyslné. Poté ještě musí být potvrzeno nadpoloviční většinou hlasů řídicího výboru či prezidia ERC a stálé rady ČBK nebo jejího zasedání. Závěrem pak uchazeč podepíše prohlášení v tomto znění:⁷⁰

⁶⁸Srov. *Vojenští kaplani*. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/>.

⁶⁹Srov. UHER, Zdeněk. *Duchovní služba AČR*. Diplomová práce, 2010, s. 48.

⁷⁰Srov. Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí [online]. Dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/erceb.htm>.

„Já XY, duchovní církve Z prohlašuji, že jsem seznámen s podmínkami stanovenými smlouvou mezi ERC a ČBK a dohodou mezi ERC a ČBK a rezortem MO o Duchovní službě v rezortu MO, za jakých budu jako společný zástupce všech církví účastných na této smlouvě působit v duchovní službě. Přijímám toto poslání jako skutečnou službu, chci veškerou svoji vnější činnost podporovat osobní modlitbou. Spoléhám se na Boží pomoc a také na modlitby všech církví, které mne do této služby vysílají. Jsem si vědom, že mohu působit v této službě jen tehdy, jestliže bude trvat platnost mého pověření od mé vlastní církve, od ERC a ČBK. Chci přispívat k vytváření bratrského společenství mezi vojenskými duchovními. Kéž mi Bůh k tomu pomáhá. Amen.“⁷¹

Odvolání z funkce DS ustanovuje zákon a pravidla, která jsou daná interními normativními akty rezortu MO. Tato pravidla říkají, že pravomoc k odvolání má vždy nadřazený minimálně o jeden stupeň vyšší, než je přímý nadřazený vojenského duchovního. V rámci této duchovní služby se zároveň pokaždé vyjadřuje i hlavní kaplan AČR.

Do funkce hlavního kaplana AČR jmenuje ministr obrany ČR pouze po doporučení ČBK a ERC. Jenom v případě, že se zástupci ČBK a ERC nerozhodnou do šesti měsíců, může se ministr obrany rozhodnout sám.⁷²

2.4 Současné církve v AČR

I po 20 letech můžeme říci, že DS je v současné české armádě stále mladou složkou oproti ostatním armádám NATO. Přesto se dá mluvit o nadčasovosti naší DS vůči ostatním. Naše DS služba je ekumenická a právě tato ekumenicita předstihla vývoj ostatních armád.⁷³

Pojem ekumenické hnutí považujeme v podstatě za sbližování, spolupráci. V případě DS ji považujeme především za spolupráci ostatních církví, které nehledě na své rozdílné církevní učení v jistých záležitostech mezi sebou vykonávají povolání vojenského kaplana ve shodě. Podle profesora Filipi je ekumenismus uvědomělé organizování snahy o spolupráci.⁷⁴

⁷¹Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí [online]. Dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/erccb.htm>.

⁷²Srov. Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví ČR a Českou biskupskou konferencí. *Revue církevního práva: Church law review*, 1998, roč. 4, č. 2/10, s. 134.

⁷³Srov. RUMIL, Pavel. *Kaplan v armádě*. Dostupné na: https://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:kaplani_v_armade.

⁷⁴Srov. FOLWARCZNÁ, Markéta. *Charitativní služba jako jedna z forem ekumenické spolupráce mezi Římskokatolickou církví a Slezskou církví evangelickou a. v.* Bakalářská práce, 2009, s. 22.

V současné době naše DS v armádě ČR zahrnuje 10 různých církví a má 33 vojenských kaplanů a 1 vojenskou kaplanku. Největší zastoupení má římskokatolická církev, jež čítá 12 duchovních, Českobratrská církev evangelická – 10 duchovních, Církev československá husitská – 6 duchovních, Bratrská církev, Starokatolická církev v ČR, Jednota bratrská, Slezská církev evangelická augsburského vyznání, Řeckokatolická církev, Bratrská jednota baptistů, Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku mají shodně po jednom duchovním.⁷⁵

⁷⁵Srov. *Vojenští kaplani*. Dostupné na: <http://www.kaplani.army.cz/>.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

Jak z názvu bakalářské práce vyplývá, mým cílem bylo zjistit, jak se daří a jak vlastně taková pastore v armádě probíhá očima samotných kaplanů. K tomuto průzkumu jsem využil polostrukturované rozhovory s kaplany, kteří jsou v činné službě.

Tyto rozhovory jsem následně vyhodnotil pomocí kvalitativního výzkumu a shrnul v závěru.

3.1 Pojem kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum se ve světě využívá bezmála již 50 let. Ovšem širšímu zájmu se těší přibližně od 90. let 20. století. Předem je nutno podotknout, že co se týká definice, neexistuje pouze jediná, na které by se většinová vědecká společnost shodovala jako na jediné platné.⁷⁶ V České republice je nejčastěji zmiňována definice od Dismana, která zní takto: „*Kvalitativní výzkum je numerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.*“⁷⁷

Tímto výzkumem se získává obrovské množství informací, přičemž ten, kdo zkoumá, není tím, kdo rozhoduje o zúžení a výběru informací, ale zkoumaná osoba, která nám informace poskytuje.

Velkou výhodou tohoto výzkumu je jeho vysoká platnost získaných výsledků. Hlavním důvodem toho je, že data jsou vystavena nízkému počtu možných přeměn. Nevýhodou je v tomto případě samotný výzkumník, protože data, která nasbírá, jsou jeho vlastní osobou ovlivněna, takže je dost možné, že jiný výzkumník by mohl mít jiné výsledky.

Veřejnost, která není v této problematice dostatečně vzdělaná, často zamění pojem kvalitativní za kvantitativní. Jejich hlavním rozdílem lidově řečeno je, že kvantitativní výzkum má malý rozsah informací na velký počet jedinců. U kvalitativního výzkumu je tomu v podstatě přesně naopak, jelikož využívá velké množství informací od velice úzkého počtu jedinců. Můžeme tedy z psaného odvodit, že kvantitativní výzkum je deduktivní, kdežto kvalitativní výzkum využívá metody induktivní.

⁷⁶Srov. LINDEROVÁ, Ivica, Petr SCHOLZ a Michal MUNDUCH. *Úvod do metodiky výzkumu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016, ISBN 978-80-88064-23-7, s. 56.

⁷⁷OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010, ISBN 978-80-87240-33-5, s. 33.

Kvalitativní výzkum využívá více teoretických přístupů. Vypíši pouze omezené množství přístupů, které jsou veřejností nejčastěji viditelné. Hlavní teoretické přístupy jsou: etnometodologie, fenomenologické pojetí, životní historie, metoda zakotvené teorie (známá také jako grounded theory), symbolický interakcionismus, metoda analýzy diskurzu a metoda sémantického diferenciálu.⁷⁸

Ve své práci budu využívat metody fenomenologického pojetí. U tohoto pojetí se klade největší důraz na silné pochopení zkoumaného jevu, přičemž popis jevu získáme pouze pečlivým pozorováním toho, jak je vnímán.

Interpretativní fenomenologickou analýzou (IPA) se snažím dosáhnout pochopení žité zkušenosti člověka. Výhodou tohoto výzkumu je, že výzkumníkovi dává jistou volnost ve výzkumu oproti jiným metodám. Zároveň jsem si tento výzkum vybral i z toho důvodu, že nepotřebuje nijak velké filozofické znalosti.

IPA je postavena na třech hlavních zdrojích – fenomenologii, hermeneutice a idiografii. Paradoxně díky těmto třem zdrojům je IPA občas vystavována pochybnostem. Za hlavní těžiště problému bývá označováno, zda je vůbec možné přistupovat ke zkoumanému tématu fenomenologickým postojem a poté v další fázi pak přistoupit s interpretační pozicí.

3.2 Postup analýzy

Jak jsem se na začátku empirické části zmínil, využil jsem polostrukturovaných rozhovorů. Právě na tento typ získávání informací je IPA jednou z nejvhodnějších, a to především díky své pružnosti, kterou mi poskytovala. Dotazovaná osoba nebyla nikterak usměrňována, mohla na mé otázky volně odpovídat. Já mohl v průběhu rozhovoru ihned vnímat, co nového pro mne z rozhovoru vyplývá a popřípadě i sledovat, aby se respondent neodechyloval od tématu.

Z nastudovaných informací jsem zjistil, že je nejvhodnější polostrukturovaný rozhovor si nahrávat. Umožňuje to plné soustředění při daných rozhovorech. Následně je vhodné si rozhovor doslovně přepsat. Tato část se po rozhovoru jeví jako téměř nejdůležitější. Umožňuje si totiž utřídit myšlenky a lépe promyslet analýzu.

U tohoto procesu analýzy IPA nejprve začínáme prvním rozhovorem nebo u jednoho případu. Při analýze IPA se využívají dva způsoby. Prvním způsobem je, že využijeme témata, která nám poskytla první analýza. Druhý způsob je, že nejprve provedeme analýzu

⁷⁸Srov. OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010, ISBN 978-80-87240-33-5, s. 33.

samostatně u každého zvlášť. V dnešní době se více využívá druhý způsob. Ten nám umožňuje respektovat individuální přístup ke každému případu zvlášť a zároveň na toho, kdo zkoumá, klade vyšší nároky v tom, jak je schopen spojit předešlé analýzy. Já jsem si vybral tento druhý způsob.⁷⁹

Rozhovory k této výzkumné části jsem dělal s pěti aktivně sloužícími kaplany v AČR. Čtyři kaplany jsem oslovil telefonicky, přičemž jejich čísla jsem zjistil na oficiálních webových stránkách. Pouze první rozhovor byl proveden po ústní domluvě, důvodem je sdílení stejných kasáren a také přátelský vztah s dotyčným kaplanem. Všichni ihned souhlasili a žádný z nich neměl s ničím problém.

Cílem této práce bylo zjistit, jaký mají kaplani samotný pocit z pastorece, kterou poskytují, a zda se cítí nutnou součástí armádního celku.

3.3 Samotný výzkum

3.3.1 Profily respondentů

Prvním kaplanem pro rozhovor byl **npor. Milan NOVOTNÝ**. Jeho věk je 43 let a je ženatý. Vyznání má římsko-katolické, vysvěcení jáhenské a slouží od ukončení základního vojenského výcviku ve Vyškově v Chrudimi pod číslem útvaru VÚ 1837. V armádě v době rozhovoru sloužil téměř čtyři roky.

Druhým kaplanem, s nímž rozhovor proběhl, je **kpt. Tomáš MLÝNEK**. Jeho věk je 40 let a je svobodný. Vyznání má římsko-katolické, vysvěcení kněžské a slouží v Pardubicích pod číslem útvaru VÚ 4856. Jedná se o jeho druhé působiště. Jeho prvním útvarem byla Chrudim jako u předchozího kaplana. V armádě v době rozhovoru sloužil téměř šest let.

Třetím kaplanem vyzvaným k rozhovoru byl **kpt. Tomáš ALTMAN**. Jeho věk je 46 let a je ženatý. Vyznání má husitské, vysvěcení jáhenské a slouží od ukončení základního vojenského výcviku ve Vyškově na posádce v Hradci Králové pod číslem útvaru VÚ 6848. V armádě v době rozhovoru sloužil téměř čtyři roky.

Čtvrtým kaplanem, který mi poskytl rozhovor, byl **kpt. Rostislav TOMAN**. Jeho věk je 41 let a je ženatý. Vyznání má starokatolické a aktuálně slouží na vojenské posádce Vyškov pod číslem útvaru VÚ 1970. V armádě v době rozhovoru sloužil deset let.

⁷⁹Srov. ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, ISBN 978-80-210-6382-2, s. 9–16.

Pátým kaplanem pro rozhovor byl **pplk. Josef KONEČNÝ**. Jeho věk je 51 let a je svobodný. Vyznání má římsko-katolické, vysvěcení kněžské a aktuálně slouží na vojenské posádce Vyškov pod číslem útvaru VÚ 1970. V armádě v době rozhovoru sloužil osmnáctým rokem.

3.3.2 Výzkumné otázky

Před výběrem výzkumných otázek jsem se snažil nastudovat základní principy vedení polostrukturovaného rozhovoru.

Celkem jsem položil více otázek, ale k mému výzkumu jsem vybral pouze ty, jež jsou pro tuto práci z mého pohledu stěžejní. Shrnutí otázek, důvod, proč jsem vybral právě tyto a co jsem tím chtěl zjistit, uvádím níže.

1. Jak jste se dostal k práci kaplana?

Tato otázka měla za cíl zjistit, jak a proč chtěl dotazovaný vstoupit do armády, co bylo jeho motivací.

2. Jaká byla Vaše očekávání a splnila se?

V podstatě otázka navazující na první. Zde bylo záměrem přijít na pocity, které mi měly ukázat, zda se motivace, kterou kaplan měl při vstupu do AČR, splnila. Na první pohled zdánlivě obecná otázka, která ovšem s mým tématem nemalou měrou souvisí. Očekávání jsou v dnešní době velice často až příliš na škodu. Lidé často očekávají mnoho a tím si i něco slibují. Když jsou v očekávání zklamáni, jejich profesní i životní cesty je vedou k vyhořelému zájmu o jakoukoliv událost, která s nimi souvisí v obou stránkách života.

3. Co bylo pro Vás při zahájení služby nejzajímavější?

Tento typ otázky mi měl posloužit k rozmluvení respondenta. Otázka nabízí prostor k otevření se svým pocitům a zároveň mi mohla pomoci vytvořit si obrázek o samotném respondentovi a také v průběhu rozhovoru narazit na téma, které by mohlo připravit zajímavé odbočky, které jsou při tomto typu výzkumu žádoucí.

4. Co je podle Vás na této práci nejobtížnější?

Zde se dostávám velice blízko k jádru, které mi dává první signály, zda je tu nějaká možnost externího využití, či ne. Obtíže objevující se v této službě by mi měly říct, jak moc je respondent vytížený a naznačit jeho samotný přístup v této práci.

5. Cítíte se důležitou součástí AČR?

Na tuto otázku jsem očekával stručný typ odpovědi, podle kterého jsem chtěl posoudit jasný vztah k jeho pracovnímu místu. Když je člověk přesvědčen o své potřebnosti, nad ničím nepolemizuje.

6. *Mělo by se dle Vašeho názoru ve Vaší náplni práce něco změnit?*

Zajímalo mě, jakým způsobem si respondent vede. Není to pravidlem, ale schopnosti pracovníka můžeme často odvodit z toho, jak by nejraději vše neustále měnil. Když chce ze své náplně povinností většinu jinak, často si nevede moc dobře a nedokáže se pravidlům přizpůsobit, aby fungovala tak, jak on sám potřebuje a pomohla mu k co nejlepšímu výsledku.

7. *Nestačilo by externí využití v AČR?*

Přímá otázka, kterou se ptám na to, co chci sám zjistit. Mým cílem bylo zjistit proč-proč by nestačilo, a pokud snad ano, z čeho dotazovaný usuzuje.

8. *V čem spatřujete stěžejní rozdíl od pastore v civilním prostředí?*

Další otázka směřující k cílové otázce výzkumu, která se zabývá možnými rozdíly, které mají poukázat na důležitost této služby v armádě.

9. *Jak vnímáte sám sebe jako vojáka?*

Použitá otázka má za úkol přiblížit jeho povahu, co se týká vojenského prostředí. Zda je to profilově vhodná osoba na ne zcela komfortní prostředí.

10. *Jakým způsobem si získáváte důvěru vojáků?*

Po předchozí otázce jsem se opět vrátil k hlavnímu tématu. Zde jsem sledoval, zda tu bude nějaká možnost nepřítomnosti kaplana. Zda je opravdu nutné jeho každodenní působení v armádě a jestli je možné získávat důvěru i jinak.

11. *Udržujete kontakt s církví mimo armádu a jak?*

Cílem u této otázky bylo poznat, jak se stává mateřská církev pro kaplana důležitou, když opustil své povolání faráře, jáhna, kde působil v dost odlišném prostředí.

12. *Co je hlavním posláním kaplana v AČR?*

Zajímalo mě, jak své poslání v armádě respondent vidí a zda po jeho zkušenostech získaných v armádě zjistím, co právě on považuje za své hlavní poslání v AČR.

3.3.3 Analýza rozhovorů

V analýze rozhovorů byla mým cílem stručnost a přehlednost. Jako nejvhodnější způsob jsem v mém případě považoval rozdělení samotné analýzy rozhovorů na dva vedlejší segmenty a jeden hlavní. Vedlejší segmenty jsou:

1. *Zjistit motivaci, proč se respondent rozhodl právě pro práci kaplana.*

Na tento výzkumný okruh byly zaměřeny otázky č. 1 a 2.

2. *Osobnostní profil respondenta. Jeho předpoklady pro tuto práci.*

Pro cíl této části byly určeny otázky č. 3, 4, 6, 9, 11.

Hlavním segmentem celého výzkumu je hledání odpovědi na otázku:

3. *Vnímá samotný kaplan v aktivní službě svoji práci jako nezbytnou? Je tu možnost externího využití?*

Pro hlavní výzkumnou část jsem využil otázky č. 5, 7, 8, 10, 12.

V průběhu výzkumu jsem si všiml, jak velice záleží na prostředí, v jakém respondent své povolání kaplana vykonává. Jsem přesvědčen, že právě to má nemalý podíl na jednotlivých odpovědích samotných kaplanů, tedy to, zda slouží u vojenského útvaru bojového, logistického či útvaru s podobností štábního.

3.3.4 Rozbor výzkumných otázek

Výzkumná otázka č. 1: *„Jak jste se dostal k práci kaplana?“* Z odpovědí, které jsem dostal na tuto otázku, lze usuzovat, že nejčastěji se členové z řad církví stávají kaplany oslovením svých kolegů, kteří si touto cestou prošli nebo ji stále absolují. Žádný z dotazovaných neučinil sám od sebe rozhodnutí stát se kaplanem.

Výzkumná otázka č. 2: *„Jaká byla Vaše očekávání a splnila se?“* Zde se mi dostalo dvou typů odpovědí. První část víceméně žádná konkrétní očekávání neměla. Domnívám se, že to souvisí i s tím, že kaplani neabsolvovali základní vojenskou službu, tudíž byla jejich představa absolutně minimální. Druhá část si vytvořila své vlastní představy, které je dovedly k vytvoření si vlastních podmínek a využití jich ve svůj prospěch. Očekávání, která měli, se jim splnila.

Výzkumná otázka č. 3: *„Co bylo pro Vás při zahájení služby nejzajímavější?“* V této odpovědi se v podstatě všichni shodují, že nejzajímavějším pro ně je široké spektrum lidí. Jak například lidé vzděláním lékaři spolupracují v jednom týmu s člověkem se vzděláním klempíře a každý je v tom týmu velice důležitý. Dále je zaujal přímočařejší svět, který je oproštěn od všedních záležitostí civilního světa.

Výzkumná otázka č. 4: *„Co je podle Vás na této práci nejobtížnější?“* Odpovědi na tuto otázku jsou téměř shodné, je jen jedna výjimka.

Ti, co se shodují, v podstatě použili výrazu, že je ta práce pro ně tak pěkná, že nemohou téměř mluvit o nějakých obtížích. Nicméně se shodují na tom, že jak se snaží být vojákům neustále nablízku, tak si k nim vytváří opravdový vztah, který se již nedá zcela

nazývat profesním, ale přátelským. Právě i toto má pak občas svá úskalí, protože si člověk musí dát pozor, aby se do toho neponořil příliš a nenastalo u něj vyhoření. Vojáků na útvaru je totiž na jednoho kaplana mnoho.

Těžká byla pro dva z pěti respondentů situace, kdy museli oznamovat rodinám úmrtí jejich člena.

Pro jednoho z dotazovaných bylo nejobtížnější ochránit si také trochu svého osobního času pro sebe a dále občasná obtížnost prostřednictvím mezi řadovým vojákem a velením.

Výzkumná otázka č. 5: „*Cítíte se důležitou součástí AČR?*“ Zde se všichni jednomyslně shodují, že potřební jsou. Většina z nich přiznává, že zpočátku si spíše mysleli, že to tak úplně zcela nebude, ale nyní po zkušenostech, které mají, jsou naprosto přesvědčení, že tato služba smysl má. Většina respondentů dodává, že by armáda určitě bez nich fungovala dál, že je to takový kolos, který by se z toho nezhroutil, ale že vnímání, jehož se jim dostává od lidí, je nastavené tak, že jsou potřební a chtěni.

Výzkumná otázka č. 6: „*Mělo by se dle Vašeho názoru ve Vaší náplni práce něco změnit?*“ V těchto odpovědích se v podstatě všech pět respondentů shoduje. Nic by ve své náplni práce neměnili. Dodávají sami, že když kaplan chce a má představu, velitel mu do cesty žádné překážky neklade, ba naopak, dostávají volnou ruku. S nastavením jejich systému fungování jsou všichni spokojeni.

Výzkumná otázka č. 7: „*Nestačilo by externí využití v AČR?*“ Zde se opět všichni jednoznačně shodují, že by to dle jejich názoru možné nebylo.

Shodují se, že správný duchovní by měl být samozřejmě schopný poradit každému, ale že jakmile si člověk neoblékne uniformu a není s vojáky, tak ho nikdy pořádně nepřijmou, protože pro ně bude stále cizí element. Dále se také dotazovaní shodli, že docházející duchovní by armádnímu prostředí s největší pravděpodobností ani nemohl pořádně porozumět. Jedná se přece jenom o značně odlišné prostředí.

Jeden respondent k tomu dodává, že je to služba pomáhající, a že když se to může dělat lépe, tak se to dělat lépe má.

Výzkumná otázka č. 8: „*V čem spatřujete stěžejní rozdíl od pastorače v civilním prostředí?*“ V této otázce se odpovědi víceméně opět shodují s výjimkou jednoho respondenta, který má jiný názor.

Čtyři respondenti se shodují, že prostředí je velice odlišné. Říkají, že v civilním prostředí mají lidé převážně jasnou představu o duchovním a ti, kdo za nimi chodí, jsou věřící. Kdežto v armádním prostředí je to často naopak. Je zde společenství převážně nevěřících. V armádním prostředí vojáky nejprve zajímá, jací jsou kaplani lidé a vojáci. Slovy

jednoho respondenta: „*Vojáci nejsou nijak předvychovaní.*“ Celé armádní prostředí je mnohem přirozenější.

Jediný respondent v tom neviděl žádný významný rozdíl, ale sám posléze dodává, že je v podstatě na štábu, kde slouží převážně doktoři, nikoliv v bojové jednotce, takže jejich starosti jsou velice blízké tomu, co znal z civilního světa.

Výzkumná otázka č. 9: „*Jak vnímáte sám sebe jako vojáka?*“ Na tuto osobní otázku odpověděli z pěti respondentů čtyři velmi obdobně, a to že se cítí být vojáky a jsou hrdí na uniformu. Každopádně to jsou spíše duchovní navlečení v uniformě. Jsou to vojáci, kteří nemají na starost bojovat, ale starat se o duše vojáků. Dá se z toho tedy usuzovat, že profily vojenských kaplanů si jsou dosti blízké.

Respondent, který se neshodoval s ostatními, se cítí být naplno kaplanem i vojákem. Vychází z teze, že Kristus byl naplno člověkem a Bohem a on toto své povolání cítí naprosto stejně. Nechce to nijak rozlišovat.

Výzkumná otázka č. 10: „*Jakým způsobem si získáváte důvěru vojáků?*“ V tomto případě se dotazovaní kaplani shodují, že základem je být s vojáky všude, kde je to pro ně možné. Nijak je nepoučovat, bavit se s nimi o nejrůznějších věcech a oni, když posléze zjistí, že je tento jejich život opravdový, tak jim sami začnou důvěřovat. Dále se také shodují, že vojáci je spíše vyhledávají na jiných místech. Zvou je na různá setkání. Nechodí za nimi do kanceláře jako do nějaké ordinace. Až když jsou přesvědčeni, že jsou jejich přátelé, začnou se jim svěřovat a později, když je trápí nějaké problémy, je vyhledávají již automaticky.

Výzkumná otázka č. 11: „*Udržujete kontakt s církví mimo armádu a jak?*“ Zde opět všichni kaplani odpověděli téměř identicky. Představa, že by se odřízli od své mateřské církve, je pro ně nepředstavitelná. Každý měsíc jezdí na setkání, která jsou pořádána jejich biskupem v daném místě, a o víkendech většinou vykonávají bohoslužby v kostele.

Shodují se na tom, že až jejich kaplanská služba bude u konce, vrátí se do služby církevní, z které přišli.

Výzkumná otázka č. 12: „*Co je hlavním posláním kaplana AČR?*“ Zde byly odpovědi opravdu krátké, žádný respondent se dlouho nerozmýšlel. Své hlavní poslání vidí v tom, být s vojáky a ukazovat na jejich lidství. Jejich cílem není šířit víru a obracet je na křesťanství, ale starat se o lidství každého z vojáků.

4 ZÁVĚR

Jak jsem již v průběhu práce zmínil, hlavním cílem této práce bylo zjistit, zda je pastore v Armádě České republiky z pohledu samotných kaplanů, kteří jsou v činné službě, opravdu opodstatněnou a důležitou.

Spolupráce s kaplany byla opravdu vynikající. Nikým jsem nebyl odmítnut a opravdu se mi snažili vyjít vstříc, jak jen to bylo možné. Díky tomu vzniklo pět rozhovorů, které jsem posléze mohl analyzovat interpretační fenomenologickou analýzou.

V teoretické části jsem se snažil přiblížit historickou podobu duchovní služby v armádě až do současnosti. Za důležité jsem považoval zmínit i biografii Msgr. Methoděje Kubáně, kterému je přisuzován titul prvního novodobého kaplana u nás, dle mého názoru právem. Dále jsem cítil povinnost zmínit i období, ve kterém v naší zemi kaplanská služba neexistovala. Tímto obdobím byl komunismus. Kvůli ideologii tohoto režimu, který je postaven na ateistických názorech a nesvobodě slova, byla právě i tato služba těžce poškozena. Kaplani byli před vznikem Československé republiky i po něm důležitou součástí armády, přesto se kvůli začátku 2. světové války a komunismu podařilo na bezmála 50 let tuto službu potlačit.

V empirické části jsem se pokusil přiblížit, pomocí které metody a jakým způsobem budu samotný výzkum vykonávat.

Cílem této práce bylo získat odpověď na otázku, zda sami kaplani shledávají svou službu důležitou a jestli by nestačila třeba možnost jejího externího výkonu a jak oni sami vnímají svou pastorační činnost v AČR. Zajímalo mě, jak se budou samotní kaplani chovat při rozhovorech a co budou říkat. Šlo mi o to, pokusit se proniknout do jejich vnitřních pocitů, z kterých jsem chtěl poznat, zda se nejedná pouze o naučené fráze. Musím přiznat, že nebylo nikoho z těchto pěti kaplanů, kdo by mě nepřesvědčil o tom, že by svou službu nevnímal jako důležitou. Všichni k ní přistupují opravdu vážně. Z rozhovorů mi vyšlo jednoznačné ANO jejich pastorační činnosti v AČR. Všichni z kaplanů se shodují na tom, že vojáci jim začnou důvěřovat, až po jisté době, co s nimi tráví čas. Poté je hlavně vyhledávají po pracovní době a řeší s nimi své problémy. Jejich pracovní doba je taková, jakou potřebují vojáci sloužící s kaplanem na útvaru. V průběhu této práce jsem si položil otázku, z jakého důvodu by kněz dobrovolně vstoupil do AČR? Představil jsem si kněze, který je na své farnosti a chodí za ním věřící. Kdežto v AČR je většina nevěřících. Čtyři z pěti kaplanů mělo ke zbraním velice rezervovaný vztah a i přesto odešli z tohoto pro ně relativně pohodlného prostředí do AČR.

Kaplan se stará o lidskou stránku vojáka. Je tam pro něj, aby mu mohl kdykoliv pomoci. Bez toho aniž by oblékal stejnou uniformu, by tato pomoc nebyla možná.

V odpovědích kaplanů mě velmi překvapilo, jakou roli hraje to, u jakého typu útvaru samotný kaplan svou službu vykonává. Bylo vidět, že mezi bojovým a například štábním typem útvaru se postup pastorační práce samotného kaplana odlišuje.

Rád bych také poukázal na to, že oproti jiným západním armádám, kde duchovní služba neměla přestávku, natož nedobrovolnou pauzu 50 let, je podle mého názoru naše duchovní služba výjimečná. Cílem této práce určitě nebylo hodnotit stránku této věci, ale nelze nezmínit, že ekumenismus naší duchovní služby v AČR je opravdu oproti západnímu světu neuvěřitelně vyspělý. Z pěti rozhovorů si lze všimnout tří konfesí.

Jak jsem na této práci začal pracovat, zjistil jsem, že v posledních letech je téma duchovní služby AČR v nemalé míře zkoumáno ze stran vysokoškolských studentů/ek. Nejsem si zcela jist, zda mohu tuto práci považovat za přínos, jenž by osvětlil něco nového. Objektivně musím zhodnotit, že zkušenosti s rozhovory a samotným výzkumem jsem neměl. Každopádně za sebe mohu tvrdit, že v průběhu výzkumu jsem si uvědomil, že kaplanská služba v armádě smysl má a představa externí pastorece se mi jeví jako takřka nepřijatelná a nefungující.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7.

BIŇOVEC, Gereon Tomáš. Duchovní služba v československých ozbrojených silách za 2. světové války. In: *Dialog Evropa: revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*. 2002, roč. 12, č. 1–4.

BŘACH, Radko. *Generál Maurice Pellé: první náčelník hlavního štábu čs. branné moci*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, ISBN 978-80-7278-380-9.

CS 78/GS78- konstituce pastorální o církvi v dnešním světě. *Gaudium et spes*. Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: ZVON 1995.

ČAPEK, Jan. Působení církve v armádě. *Křesťanská revue*. 1996, roč. 63, č. 5.

ČERNÝ, Vladimír. Armádní prostředky kulturní výchovy československého vojáka. In: SUTNAR, Ladislav. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Ministerstvo národní obrany, 1938.

Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví ČR a Českou biskupskou konferencí. *Revue církevního práva: Church law review*. 1998, roč. 4, č. 2/10, ISSN 1211-1635.

Dt 20, 2–4

FIDLER, Jiří a SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci republiky Československé 1920–1938*. Praha: Libri, 2006, ISBN 80-7277-256-2.

FLOSMAN, Martin. *Padre a Rebe: vojenští duchovní československé zahraniční armády u Tobruku a Dunkerque*. Praha: EPOCH, 2015, ISBN 978-80-7425-260-0.

FOLWARCZNÁ, Markéta. *Charitativní služba jako jedna z forem ekumenické spolupráce mezi Římskokatolickou církví a Slezskou církví evangelickou a. v.* Bakalářská práce, 2009.

FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. 3., dopl. a rozš. vyd. Přeložil Marta RYNEŠOVÁ. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7195-082-3.

HAVLÍK, J. Vojenští kaplani z řad Tovaryšstva Ježíšova a válka s Osmanskou říší v letech 1683–1699. In: *Barokní jezuitské Klatovy*. Sborník textů ze sympozia v Klatovech. 27. –29. dubna 2007. Klatovy, občanské sdružení Klatovské katakomby 2007.

HOLUB, Tomáš. Duchovní v armádě nikoho nepřesvědčuje. *Psychologie dnes: psychologie, psychoterapie, životní styl*. 2001, roč. 7, č. 4.

Iz 2,4

Katechismus katolické církve, 2308. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-473-3.

LAŇKA, Ignác Jiří. *Vojenská duchovní služba v Československé armádě v letech 1918–1939 se zvláštním přihlédnutím k římskokatolické církvi*. Disertační práce, r. 2017.

LETZ, Róbert. Úvaha nad vojny. In: *Impulz. Revue premodernúkatolickukultúru* [online]. Číslo 1/2005 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?11>.

LINDEROVÁ, Ivica, Petr SCHOLZ a Michal MUNDUCH. *Úvod do metodiky výzkumu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016, ISBN 978-80-88064-23-7.

MÁDR, Oto. Takzvaná podzemní církev. *Teologické texty*, 2008, roč. 19, č. 3.

NOVOTNÝ, František Pavel. 15 let duchovní služby v AČR: Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě. *Vojenské rozhledy: Czech Military Review: teoretický časopis Armády České republiky*. 2011, roč. 20, č. 2.

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010, ISBN 978-80-87240-33-5.

OPATRNÝ, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, Bibliothecatheologica. ISBN 978-80-7465-116-8.

PAPEŽ, František. Uchovat jednotu věřících je jedna z nejtěžších věcí. Dostupné na: <https://www.pastorace.cz/tematicke-texty/uchovat-jednotu-vericich-je-jedna-z-nejtezsich-veci-papez-frantisek>.

PEJS, Oldřich. K některým aspektům organizace duchovní služby v čs. armádě v letech 1918–1939. In: *Historie a Vojenství*. 1991, roč. 40, č. 3.

RUML, Pavel. *Kaplani v armádě*. Dostupné na: https://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:kaplani_v_armade.

RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018, ISBN 978-80-7429-988-9.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, ISBN 978-80-210-6382-2.

SHAW, Christine. *Julius II.: papež bojovník*. Přeložil Jiří MARHOLD, přeložila Katrina NOVOTNÁ, přeložil Stanislav RUBÁŠ. Praha: Paseka, 2001, ISBN 80-7185-391-7.

Smlouva mezi Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí [online]. Dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/erccb.htm>.

STEHLÍK, Eduard. *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre. Methoděje*, AVIS, 2006, ISBN 978-80-7278-370-X.

ŠVANCARA, Marek Maxim. Kaplani v armádě ČR. *Hlas pravoslaví*, 2016, roč. 71, č. 6.

UHER, Zdeněk. *Duchovní služba AČR*. Diplomová práce, 2010.

VARGA, Roman. *Náboženská dimenze člověka – možnosti a způsoby rozvoje, Duchovní služba v Armádě České republiky*. Diplomová práce, 2012.

Vojenští kaplani. Dostupné na: <http://kaplani.army.cz/>

ZHÁNĚL, Rudolf. Z vojenské duchovní správy. In: *Časopis katolického duchovenstva*, roč 1905, č. 2.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.impulzrevue.sk/article.php?11>.

https://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:kaplani_v_armade.

<http://kaplani.army.cz/>.

<http://specp.prf.cuni.cz/dokument/erccb.htm>.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky
ČBK	Česká biskupská komise
ČCE	Českobratrská církev evangelická
ČR	Česká republika
DS	Duchovní služba
ERC	Ekumenická rada církví
IFOR	The Implementation Force
IPA	Interpretative phenomenologica lanalysis (interpretativní fenomenologická analýza)
MNO	Ministerstvo národní obrany
MO	Ministerstvo obrany
NATO	North Atlantic Treatment Organization (Severoatlantická aliance)
VČSVJ	Velitelství československých vojenských jednotek